

ЈАВНИ ДУГ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

PUBLIC DEBT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Мр Драгица Јанковић
Заједничке институције БиХ Сарајево
dragicainfinansije@yahoo.com

АПСТРАКТ

У овом раду се обрађује јавни дуг у економској теорији и пракси, а нагласак је стављен на утицај висине јавног дуга на економски развој, односно на финансијску стабилност БиХ, затим да ли он својим тенденциозним растом уводи земљу у презадуженост, да ли нове позајмице земљу спашавају од дужничке кризе или је воде у амбис и да ли у мојој земљи постоји консензус око планирања јавног дуга. Јавни дуг сваке земље је у снажном порасту и постао је велика брига за неразвијене земље и земље у развоју, те ако се настави оволика његова експанзија, може довести огроман број земаља у дужничку потчињеност, односно дужничко ропство које ће имати несагледиве последице. Циљ који се жели постићи обрадом ове теме је указивање на слабости, односно на повећање јавног дуга, што води ка презадужености националне економије и финансијској нестабилности, те његово превазилажење или бар смањење, што би водило ка могућој стабилности земље, ка благостању, пуној запослености и просперитету.

Кључне ријечи: јавни дуг, финансијски дефицит, бруто друштвени производ.

ABSTRACT

The theme of this paper is public debt with focus on the impact of it upon economic development and financial stability of the country. It brings into focus the following problems: can tendentious growing debt cause indebtedness of the country? Can new loans save the country from debt crisis or will they would plunge it to the abyss, and is there consensus regarding public debt planning? The public debt of each country is fast-growing and it has become a major concern for the undeveloped and developing countries, and if its expansion continues it could lead a significant number of countries in a debt servitude or debt bondage that will have far-reaching consequences. The goal we want to achieve by raising this issue is to point out the weaknesses i.e., the increase in public debt which leads to over-indebtedness of the national economy and financial instability, and to identify the ways to overcome it or, at least, decrease it. This would lead to a possible stabilization of the country towards stability and general prosperity.

Key words: public debt, financial deficit, gross domestic product.

УВОД

За јавни дуг битно је напоменути да је БиХ, као и већина земаља у њеном окружењу, земља у развоју. БиХ је дио глобалног свијета, тако нема могућности да буде прескочена у сфери задуживања, јер би се тиме изоловала и од самог развоја, па мора да тражи начине како да ублажи ту врсту кризе.

Велике и развијене земље су под појмом глобализације умотале кретање новца у свијету, ограничавајући мање земље на исто то право. Оне су формирале велике финансијске центре, који су доминантни у свијету и помоћу њих управљају националним привредама. Само то индиректно њихово управљање ставља сваку привреду у границе, како производње тако и промета роба, услуга и капитала, што је условљено скупим финансирањем, а што је један од узрока настанка јавног дуга. Јавни дуг је битна ставка садашње економске свјетске кризе, сматра се да би његова стагнација или смањење довело до ублажавања и превазилажења кризе, а што је дуготрајан процес.

Глобализација сателитски прати финансијска тржишта, а земље у транзицији су постале „избачене“ из колосјека развијених, свјетских, финансијских утицаја. Оне су просто збуњене између обећања и ултимативних радњи које им се стављају у задатак, као услов да би биле равноправан дио Глобалног свијета.

На повећање јавног дуга утиче и то што су се вриједности новца у свијету видно и несумњиво пореметиле, још од времена када је избачен златни новац, па лаганим прелазом на папирни новац са

златном подлогом и све до садашњег буквалног штампања папирног новца, са његовом наметнутом вриједношћу. Велесиле својим монополем, заштитом своје моћи, неограничено штампају новац и продају га као вриједност осталом свијету уз велике камате. То је људски ум смислио нови производ, чијом продајом брже долази до огромног профита.

Досадашња хиперпродукција разних роба и услуга лагано уводи и новац у хиперпродукцију, а када се жели елиминисати вишак свега тога тада се измисли економска криза или теже рат.

С тога је образлагање јавног дуга, као битног чиниоца, како у економској теорији, тако и у пракси националних економија, веома значајан и вриједан пажње. Потребно је указивати на неминовне исходе из нове, економске кризе, што повећава финансијску стабилности БиХ, а све то кроз јавни дуг, као битну ставку економског система.

ПОЈАМ ЈАВНОГ ДУГА

Историјски посматрано, јавни дуг је настао у старом и средњем вијеку, имао је присиљан карактер и служио је за вођење ратова. Отплаћиван је из ратног плијена, а узимали су га владари без одобравања представничких органа, залогом круне владара. Интересантно је напоменути да су све балканске државе прије рата за све своје зајмове у иностранству давале у залог приходе од царина и жељезнице. Тек почетком осамнаестог вијека долази до раздвајања имовине владара од имовине државе, те долази до буџетског начина финансирања државних расхода.

Јавни дуг државе представља укупна дуговања државе према кредиторима у одређеном периоду. У ова дуговања државе према повјериоцима сврставамо како она унутар државе, тако и она у иностранству. Постоји више облика и могућности како задужења државе тако и отплате дуговања.

Важност јавног дуга се види у чињеници да је он постао један од критеријума при уласку земаља у ЕУ. Према том критеријуму буџетски дефицит не смије прелазити 3% БДП (ова стопа је утврђена на основу просјечне стопе раста у развијеним земљама) и јавног дуга од 60%.

Према Закону о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ, јасно је назначено шта је државни дуг, његово сервисирање, управљање и границе задуживања. „Државни дуг је дуг изражен у домаћој валути, чији је зајмопримац Министарство финансија и трезора БиХ“ (Закон о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ). Посматрано са становишта праксе у БиХ имамо четири ова Закона, која су важећа и која се примјењују на одређеној територији и то: Република Српска, Федерација БиХ и Дистрикт Брчко, а који су усклађени са Законом државе БиХ. Постоје и индиректни јавни дугови унутар ентитета, као што су општине, фондови социјалне сигурности, Инвестиционо развојна банка и њени фондови, јавна предузећа и институције јавног сектора, које враћа ентитет који је дао гаранцију, а из средстава која тај дужник уплати за свој релевантни дуг.

Јавним дугом се најчешће финансирају капитални пројекти државе, за које су потребни већи износи потребних средстава. Јасно је да се порезима могу осигурати средства у релативно дужем временском периоду. У пракси су и порези и јавни дуг комплементарне величине. Дуг се успоставља у једном временском тренутку, а приходима од пореза се он може отплаћивати у дугом временском периоду. Дуг не може бити замјена за порез, будући да приход од пореза напросто слиједи дуг, у смислу стварања претпоставки за враћање дуга. Држава враћа дуг, осим по основу пореских прихода, на друге начине као: приходима од своје имовине, приходима фирми, као и новим дуговима којима се замјењују постојећи, што је у задње вријеме постала уобичајена пракса.

Веома важно питање од самог задуживања је његова намјена, односно за коју сврху ће се користити средства прибављена јавним дугом. Сврхисходно би било задуживати се за средства која ће бити кориштена за она улагања од којих ће се остварити приходи за враћање дуга. То су практично улагања у производњу и услуге.

За примјер сврсисходности може се навести претпоставка: ако би се БиХ задужила за изградњу аутопута 5 Ц, дуг би враћала приходима од наплате путарине за коришћење аутопута.

УКУПНИ ЈАВНИ ДУГ

Посматрано по класификацији јавни дуг може бити: унутрашњи и спољни; краткорочни, средњорочни и дугорочни; добровољни, патриотски и обавезни; летећи и консолидовани. Зависно од тога да ли држава дугује повјериоцима у земљи или у иностранству, разликује се унутрашњи и спољни дуг. Унутрашњи дуг или зајам формира се уписом зајма од стране грађана и привредних субјеката у домаћој валути дотичне земље. Спољни или инострани дуг настаје закључивањем зајмова са иностраним партнерима, на иностраном финансијском тржишту и у иностраној валути.

Јавни дуг може настати и дефицитом. То је мањак прихода у односу на расходе на нивоу једне националне привреде, односно државе, што се назива неравнотежа. У формирању средстава друштвеног производа и у елементима његовог трошења јављају се разне диспропорције, монетарне дестабилизације и притисци на трговински и платни биланс. Диспропорција у употреби и расподјели националног дохотка се обично коригује економским односима са иностранством, односно инфлацијом на домаћем плану.

Посматрајући то са монетарног аспекта, привреда која је оптерећена вишом стопом инфлације у односу на привреде из окружења редовно упада у реалну платно-билансну неравнотежу. Познато је да су све земље у развоју своју експанзију покренуле високом стопом инфлације.

Када се дефициту државног буџета додају дефицити буџета нижих нивоа власти, те фондови који имају мањак средстава, добије се укупна задуженост државе према домаћим или страним повјериоцима.

Сваки дефицит, без обзира у ком дијелу привреде је настао и како је настао, добија свој монетарни облик. Зато се много пази на кретање националног дохотка у односу на увоз и на извоз, како би стопа увоза била приближно једнака стопи извоза.

У БиХ је успостављена евиденција дуга у Централној банци БиХ, а државни министар финансија је задужен да одобрава регистрацију издавања, стања рачуна, сервисирања дуга и амортизацију вриједносних папира БиХ у нефизичкој форми. Под овом евиденцијом убраја се и електронска евиденција вриједносних папира, а што је дефинисано Законом о дугу.

Јавни дуг или државни дефицит чине износи које је држава позајмљивала како би финансирала прошле дефиците, односно мањкове. Када су јавни расходи већи од јавних прихода, то значи да се троши више од зарађеног и то се исказује као дефицит, који се мора финансирати позајмљивањем.

Јавно задуживање или јавни, односно државни дуг, као инструмент економске политике има фискалну и монетарну функцију. Фискална улога јавног дуга се види кроз финансирање створеног буџетског дефицита. Монетарна улога јавног дуга зависи од начина задуживања. Зависи да ли се ради о задуживању државе у домаћој или иностраној валути, финансијском или нефинансијском сектору, јавни дуг директно утиче на монетарно-кредитне агрегате у земљи, количину новца у оптицају и вриједност националне валуте. Куповином и продајом државних вриједносних папира, у смислу јавног дуга, темељи се најважнији инструмент монетарне политике, а то су операције на отвореном тржишту, чиме се служе банке средње развијених земаља да би регулисале количину новца у оптицају. Битно је напоменути како се на сегменту јавног дуга најбоље огледају везе између монетарне и фискалне политике (Ристић и Вукша, 2009).

Јавно задуживање у БиХ има правни оквир, за који су везани закони и прописи донесени од стране влада два ентитета и дистрикта. Наведеним законима је предвиђено да се дугови измирују исплатама у готовини, отписом и издавањем обвезница од стране влада ентитета и дистрикта.

Министарство финансија и трезора БиХ је по Закону о дугу успоставило Евиденцију државног, јавног, дуга и гаранција, коју чине двије подевиденције и то о унутрашњем и спољном дугу. Ова евиденција треба да осигура податке о дугу у форми вриједносних папира и о дугу у форми кредитних споразума, те о валутама у којима се обавеза плаћа или је уговорена. Евиденцију о

државном дугу и гаранцијама државног дуга ажурира Министарство финансија и објављује је једном годишње у „Службеном гласнику БиХ“, најкасније до 31. маја за претходну годину.

Важно је напоменути да у пракси Министарство финансија БиХ успоставља и води евиденцију цјелокупног дуга и гаранција на основу кварталних информација које доставе ентитети и Дистрикт.

Посматрајући структуру јавног дуга БиХ значајно је истаћи да се он састоји од старог дуга, то је дуг који је настао прије 02. 04. 1992. године и новог дуга, то је дуг који је настао након Дејтона, односно иза 14. 12. 1995. године. Дуг који је настао између ова два датума не сматра се дугом БиХ.

Стратегија управљања јавним, спољним, дугом се суочила са проблемима раста домаћег дуга почетком осамдесетих година прошлог вијека. То се десило због изостајања ефикасних механизма управљања интерним зајмом, који је превазишао износ од 25% од укупног нивоа друштвеног производа и изнудили репрограмирање његовог већег дијела.

Све земље у развоју су крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог вијека признале да имају висок унутрашњи дуг, али не и одговор како је до њега дошло и који су узроци.

Највиши узрочник тог дуга је јавни сектор, односно држава, који се задуживао преко финансијских тржишта код приватног сектора. Владе тих земаља су, да би одржале свој кредибилитет, просто затрпавале привредне тешкоће, јер нису повећавале порезе. У БиХ је доскорашња погодбена економија била утопија, јер су се надуване дубиозе конвертовале у јавни дуг.

Централна банка БиХ је задржала могућност да може донијети прописе, који ће имати законску снагу у цијелој БиХ, за извршење обавеза, као и да може именовати једног или више агената за обављање тих послова. Централна банка нема обавезу плаћања дуга, нити се њене девизне резерве могу сматрати гаранцијом за плаћање таквог дуга.

Што се тиче верификације унутрашњег дуга може се рећи да је то сложено питање, јер стара девизна штедња, затим ратна потраживања и опште обавезе нису верификоване до краја. Значајну ставку унутрашњег дуга у БиХ заузима и реституција, односно денационализација на нивоу БиХ, која би требала осигурати економску и фискалну одрживост. Овдје не постоји политички консензус у договору, јер је Федерација БиХ више задужена по овом основу и жели да овај проблем пренесе на ниво БиХ, док Република Српска има мање задужење по овом основу, које сама може измирити и не жели да преузима трошкове Федерације на своју штету.

Спољни или вањски јавни дуг је збир свих дугова државе изван њене границе. Задњих деценија ова ставка досеже до забрињавајуће висине за све земље изван богатих. Међународна криза дугова је почела иза 1982. године, док је спољна задуженост земаља у развоју удвостручена за наредних десет година, што показује чињеница да је укупни спољни свјетски дуг у 1982 години био 839 милијарди долара, а десет година касније је износио 1.700 милијарди долара. Износ дугова је наставио да расте са поновљеним репрограмирањем главница дугова и консолидацијом камата.

Америка је 1989. године пружила званичну подршку и помоћ презадуженим земљама уз услове прилагођавања, а у циљу нормализације спољне ликвидности.

У структури расположивих опција, откуп дугова је дозвољавао банкама да уз попуст продају своја потраживања примаоцу њеног ранијег кредита. Редукција дугорочних и средњорочних дугова је смањила укупна дуговања за 25%. Направљена је и олакшица и са каматама, које су варирале и достигале су половину бруто друштвеног производа за главне дужнике. За каматне олакшице било је потребно око 14 милијарди долара, од чега су ММФ и Свјетска банка покрили са 2,5 милијарди долара, а остатак се покрио из билатералних зајмова и давања, као и девизних резерви самих земаља. Велики допринос спољном дугу је допринијела подржана редукција дугова, која је била допуњена конверзијом дуга у акцијски капитал. Конвертовани дуг је досегао до 24 милијарде долара у периоду до 1989, али је до 1991. године укупно износио око 40 милијарди долара (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02>).

Задњу деценију се улажу велики напори за помоћ презадуженим земљама у развоју од стране званичних билатералних кредитора у виду олакшања сервисирања дугова, као и ново финансирање кроз јавне кредите и зајмове, реструктурисање дужничких обавеза, као и опраштање дуговања, као вид званичне развојне помоћи. Нова потраживања и краткорочни дугови су искључени из репрограма на захтјев јавних кредита. У пракси све презадужене земље нису могле да испуне захтијеване услове појединачних репрограма, па су добиле додатне олакшице у виду консолидовања дуга, односно продужења рока отплате доспјелих обавеза са 10 на 20 година. Ова опција је позната као Торонто или Париски мени, зависно од тога на ком континенту су се налазиле ове презадужене земље.

ГОРЊЕ ГРАНИЦЕ ЗАДУЖИВАЊА

Планирањем и креирањем дугова држава доприноси повећању општег благостања у земљи. Циљ државе, ни са аспекта теорије ни са аспекта праксе, није потпуно елиминисање дугова као извора финансирања, него његово планирање и проналажење оптималног износа дуга.

Слаб план дуга може довести државу до прекомјерне задужености, а она, пак, до позиције фискалне неодрживости, односно неспособности да својим приходима отплати доспјеле дугове.

Веома тешко је одредити апсолутни износ границе задуживања једне земље. У принципу ова граница је до неког нивоа задужености државе до којег постају угрожени основни макроекономски циљеви. У пракси се срећу и нека формална ограничења по питању јавног задуживања.

За примјер се може узети Европска монетарна унија, која је Маастришким критеријумима дефинисала максимални ниво јавног дуга за сваку земљу која је њена чланица. Тако земље чланице Европске монетарне уније (ЕМУ) морају поштовати ту одређену границу јавног задуживања чији се износ креће до 60% у односу на висину бруто друштвеног производа (БДП). Уколико нека од земаља чланица прекорачи дефинисани ниво задуживања тада се може суочити са санкцијама које су сразмјерне прекораченој висини дуга.

Граница задужења у свакој години по основу дугорочног државног дуга, вањског и унутрашњег, у БиХ је 18% од редовних прихода остварених у претходној фискалној години. Ограничење износа директног унутрашњег државног дуга одређује се Законом о извршењу буџета (који се доноси сваке године), односно одредиће износ новог задужења по основу директног унутрашњег државног дуга унутар буџетске године, као и укупан износ директног унутрашњег државног дуга који у тој години не може бити измирен.

У пракси, а и законом је дефинисано да у периоду од 30 узастопних дана једне фискалне године не може постојати неизмирен државни дуг настао за финансирање државног дефицита из готовинског тока. Отплата вањског дуга, било да је отплата главнице или камате, има приоритет и скидају се са било ког буџетског рачуна код Централне банке или неке друге комерцијалне банке, односно са било ког рачуна на који су положени државни приходи без обзира на њихов извор. Постоје и резервне мјере за вањски државни дуг и то у случају неправовременог плаћања од стране ентитета или Дистрикта, по коме је Министарство финансија и трезора БиХ овлаштено да од њих захтијева да осигурају резервна средства, која ће се држати на државном рачуну. У БиХ постоје државне гаранције које се издају само за финансирање капиталних инвестиција, а чија граница не може бити већа од 30% вриједности државних прихода утврђених у моменту издавања гаранције.

Постоје границе задуживања и код земаља које претендују да уђу у Европску унију, а то су да њихови дефицити не смију да пређу 3% од бруто друштвеног производа, а висина јавног дуга да не смије бити већа од 60% бруто друштвеног производа.

За оцјену макроекономске стабилности једне земље, осим показатеља јавног дуга, потребна је стабилност буџета, стабилност валуте, висока запосленост и раст бруто друштвеног производа.

Централна банка, као банка банака, има функцију чувара финансијског система, јер свакодневно врши надзор, регулацију и контролу процеса плаћања између појединаца, фирми и депозитних

установа, те функцију кредитора последње шансе, као и остале функције, контролу понуде новца, стабилизацију тржишта новца и тржишта капитала.

Централна банка БиХ је институција која има својство правног лица, са сједиштем у Сарајеву, настала је након потписивања Дејтонског споразума, са задатком да успостави и обједини функцију економског система на цијелој територији БиХ.

КОМПАРАТИВНИ ПОКАЗАТЕЉИ ЗАДУЖЕНОСТИ

Последњих десет година јавни дуг се снажно развијао, односно повећао, у већини земаља Европске уније, а посебно у зони евра. Испуњавање критеријума одрживости јавних финансија су један од услова уласка државе у Европску унију и евро подручје, а остварује се консолидовањем, односно смањењем дефицита и јавног дуга у односу на бруто национални производ.

У БиХ се ради о томе да је држава одлучила да прихвати и санира постојећи домаћи дуг, који је настао раније, и који посматран из угла државе, неће бити употребљен у функцији стимулације привреде, поготово не у кратком року.

Посматрано у релативним показатељима као постотак бруто друштвеног производа (% БДП) види се да се ради о средствима која вјероватно неће имати значајније импликације на постојеће макроекономско стање у земљи. Те импликације би се могле посматрати преко ефеката на додатни раст потрошње, штедње, инвестиција, увоза или извоза у Босни и Херцеговини, а као последица наплате дуговања од државе, што би захтијевало додатну анализу.

Ако се упореди висина дуга земаља у транзицији, укључујући и БиХ, у току ове глобалне финансијске кризе, примјетно је да је јавни дуг у наглом порасту.

На основу података, којима располаже Министарство финансија и трезора БиХ (Информација о стању јавне задужености БиХ на дан 31.12.2012. године) износи 10.463,76 милиона КМ. Напомињем да званични подаци са даном 31.12.2013. г. нису објављени, па се служим оним показатељима који су експлицитни.

Табела 1: Стање јавне задужености БиХ на дан 31.12.2012. год. - у милионима КМ

ОПИС ЗАДУЖЕНОСТИ		ИЗНОС ДУГА	Укупни јавни дуг алоциран на:			
			Ф. БиХ	Р.Српска	Дист. Брчко	Инст.БиХ
СПОЉНИ ЈАВНИ ДУГ	БиХ носилац обавеза	6.977,35	4.382,35	2.555,49	10,85	28,65
	Директан дуг ентитета	154,02	99,20	54,83	-	-
	УКУПНО	7.131,37	4.481,54	2.610,32	10,85	28,65
УНУТРАШЊИ ЈАВНИ ДУГ	Стара девизна штедња	1.273,08	761,47	477,65	33,96	-
	Ратна потраживања	1.015,20	486,72	528,48	-	-
	Опште обавезе	177,50	12,45	165,05	-	-
	Дугорочне обавезе	280,00	130,00	150,00	-	-
	Трезорски записи	128,90	59,40	69,50	-	-
	Обавезе по кредитима	6,07	-	-	6,07	-
	Рефундирање пореза општинама и фонд	19,43	-	19,43	-	-
	Дуг општина, градова и кантона	432,21	110,38	321,83	-	-
	УКУПНО	3.332,39	1.560,42	1.731,94	40,03	-
УКУПНО ЈАВНИ ДУГ У БиХ		10.463,76	6.041,96	4.342,26	50,88	28,65

Извор: МФТ БиХ, Информација о стању јавне задужености БиХ за 2012. г.

Ако наведено стање јавног дуга упоредимо са 2011. годином видимо да је јавна задуженост током 2012. године повећана за 488 милиона конвертибилних марака или за 4,9%. Посматрано

структурално, учешће спољног дуга у укупном јавном дугу је 68,15, а учешће унутрашњег дуга у њему је 31,85%.

Табела 2: Процентуална задуженост ентитета, Дистрикта Брчко и институција БиХ

Укупна јавна задуженост на дан 31.12.2012.	Задуженост у милионима КМ	Федерација БиХ	Република Српска	Дистрикт Брчко	Институције БиХ
Укупни јавни дуг	10.463,76	57,74%	41,50%	0,49%	0,27%
Спољни дуг	7.131,37	62,85%	36,60%	0,15%	0,40%
Унутрашњи дуг	3.332,39	46,83%	51,97%	1,20%	0,00%

Извор: МФТ БиХ- анализа јавне задужености

У укупном износу јавне задужености партиципирају: Федерација БиХ са 57,74%, Република Српска са 41,50%, Брчко Дистрикт са 0,49% и Институције БиХ са 0,27%.

Табела 3: Преглед показатеља јавног дуга у БиХ за приказаних пет година, у милионима КМ, ако је БДП израчунат по производном принципу:

Ставка задужености у години	2008	2009	2010	2011	2012
Спољни дуг	4.240	5.234	6.289	6.660	7.131
Унутрашњи дуг	3.161	3.038	3.202	3.314	3.332
Јавни дуг	7.401	8.272	9.491	9.975	10.463
Сервисирање спољног дуга	254	252	307	349	419
БДП	24.759	24.051	24.584	25.390	27.496
Извоз роба и услуга	6.712	5.531	7.096	8.222	7.884
Нет,прих.од инд.порез на ЈРТ УИО	4.927	4.371	4.681	4.880	4.996
Спољни дуг/БДП (%)	17,1	21,8	25,6	26,2	25,9
Унутрашњи дуг/БДП (%)	12,8	12,6	13,0	13,1	14,5
Јавни дуг/БДП (%)	29,9	34,4	38,6	39,3	40,4

Извор: МФТ БиХ-анализа јавне задужености

Ови наведени показатељи осликавају стање јавног дуга на нивоу БиХ, који има тенденцију пораста и прати тенденцију развоја свог окружења, што значи да није изолована и да приближну задуженост имају и земље у окружењу.

Када се посматра компаративно висина јавног дуга нашег ужег окружења за исти упоредни период, тада се види да он има тенденцију благог раста код наведених земаља.

Табела 4: Преглед јавног дуга у односу на БДП земаља из окружења:

ЗЕМЉА \ ГОДИНА	2008	2009	2010	2011	2012
Словенија	23%	35%	37%	44%	47%
Хрватска	28%	35%	41%	48%	50%
Србија	34%	38%	45%	44%	45%
Црна Гора	32%	41%	44%	43%	42%
Македонија	21%	24%	25%	26%	28%
Албанија	55%	60%	58%	59%	59%
Бугарска	15%	16%	17%	18%	20%
Босна и Херцеговина	29,9%	34,4%	38,6%	39,3%	40,4%

Извор: ОМА Билтен бр. 90. УИО 2013. г.

Када се посматрају земље из ширег окружења, развијене земље и земље у транзицији, тада се види кроз коефицијент задужености и стање привредног развоја те земље.

Табела 5: Преглед јавног дуга у односу на БДП неких земаља у % за 2012. годину

Јапан	238	Ирска	115	Француска	89	Швајцарска	51
Грчка	189	Сад	105	Велика Британија	85	Кина	22
Италија	121	Белгија	94	Њемачка	82	Русија	12

Извор: ОМА Билтен бр. 90. УИО 2013. г.

За наведене земље се може са сигурношћу рећи да Јапан и Њемачка имају задужења на производном карактеру, док је то код осталих земаља већином потрошачки јавни дуг.

ЗАКЉУЧАК

Раст јавне задужености Босне и Херцеговине, посматрано кроз наведене табеле за посљедњих пет година, као и буџетског дефицита, стварају основ за забринутост по питању одрживости јавног дуга. Из наведене структуре јавног дуга по ентитетима се јасно види пораст јавног дуга из године у годину. Значајно је напоменути да у унутрашњем дугу није урачунато питање реституције, јер још није регулисано законом, као ни старе девизне штедње, те потраживања по основу накнада ратних штета и реформи пензионог и здравственог система. У БиХ је евидентан фискални дефицит, што је ефекат повећања јавног дуга, насталог као посљедица прекомјерне потрошње, а не као посљедица привредног развоја и чињеница је да он још расте. Како је БиХ, политички гледано, специфична врста федералне заједнице, састављене из три цјелине и свака та цјелина има своју економску самосталност, то је за јавно задуживање потребан консензус све три стране, којег нема, односно бар консензус два ентитета, јер је трећи дио Брчко дистрикт мали.

Генерални закључак би био да би смањење јавног дуга, који је сада потрошачког карактера, био добар фактор за укупни привредни развој Босне и Херцеговине.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Васиљевић, Б., (2006) Основе финансијског тржишта, Завет, Београд.
- [2] ДЕП (2009) Економски фискални програм 2010-2012, Сарајево.
- [3] Ристић, Ж., Вукша, С., (2009) Буџет и трезор, Етно Стил, Београд.
- [4] Ристић, Ж., (2009) Фискална економија и менаџмент јавног сектора, Либер, Београд.
- [5] Закон о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ (2005).
- [6] Закони о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске, Федерације и Брчко дистрикта (2007, 2009, 2010 и 2004).
- [7] Горановић, П., (2009) Пореско право ЕУ, Економски факултет, Подгорица.
- [8] Плакаловић, Н., (2004) Монетарна економија, Српско Сарајево.
- [9], Јавни дуг, (2013) Министарство финансија и трезора БиХ Сарајево.
- [10] ММФ: Government finance>General government gross debt (Percent of GDB), 14.10.2013.
- [11] ОМА Билтен бр. 90. Управа за индиректно опорезивање, јан. 2013.